

**UNIVERSITATEA "PETRU MAIOR", TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT -

**COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. univ. dr. Al. CISTELECAN**

**DOCTORAND:
Cristina TIMAR**

**TÂRGU-MUREȘ
2010**

**UNIVERSITATEA "PETRU MAIOR", TÂRGU-MUREȘ
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ȘI LITERE**

ROMANELE TRANZIȚIEI

– REZUMAT –

**COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. univ. dr. Al. CISTELECAN**

**DOCTORAND:
Cristina TIMAR**

**TÂRGU-MUREȘ
2010**

Cuprins

ARGUMENT	6
-----------------------	---

CAPITOLUL I *Cultura postcomunismului*

1. Tranziția – ce a fost și ce urmează

1.1. Profeții despre tranziție după douăzeci de ani	17
1.2. Postcomunismul și memoria comunismului	20
1.3. Postcomunismul și „modernitatea emancipării”	23
1.4. Tranziție și postmodernitate	29
1.5. „Tranziția spre prosperitate” și „politica de societate”	31

2. Literatura în tranziție

2.1. „Trasee literare” în postcomunism	44
2.2. Literatura rezistenței – între blam și recunoaștere	55
2.3. De la euforie la deznădejde	65

3. Romanul tranziției în(tre) teorie și practică

3.1. Direcțiile romanului contemporan	67
3.2. Socialul și literarul – structuri omoloage	76

CAPITOLUL II *Romanul satiric*

1. „Simion liftnicul”- romanul etalon al tranziției românești

1.1. Cum a ajuns un optzecist atipic să scrie „romanul tranziției”	89
1.2. Cotitură existențială și creativă	92
1.3. Anul 1997 – Cetățenii față cu politicienii	96
1.4. Cetățenii lui Cimpoeșu în „Țara Piramidelor”	103
1.5. Simion „deziluzionistul”	111

2. „Teză de doctorat” în țara imposturilor

2.1. Critica „politicii aroganței”	120
2.2. Romanul și „reconstrucția normalității”	127
2.3. Textul monstruos	132
2.4. Cultura imposturii	135
2.5. Lumea carnavalizată	137
2.6. Recuperarea demnității pierdute	146

3. „Un om din Est” sau cum mi-am petrecut sfârșitul lumii comuniste	
3.1. Un optzecist subversiv	153
3.2. Groșan a scris un roman?	166
3.3. Posibilitatea revelației în comunism	172
3.4. „Tratat despre pasiuni” în România comunistă	186
3.5. O epocă „dezeroizată”	188
4. „Venea din timpul diez” – Spectacol-kitsch al societății românești	
4.1. Scriitor la noi, matematician la ei	190
4.2. „Ficțiunea politică” și nebunia tranziției	191
4.3. Satiră spirituală și politică	197
CAPITOLUL III <i>Romanul mizerabilist</i>	
1. „Pupa Russa” sau erosul degradat al epocii comuniste	
1.1. Degradarea miturilor identitare în postcomunism	204
1.2. Gheorghe Crăciun – un textualist convins?	214
1.3. În căutarea romanului experienței comuniste	219
1.4. A doua „compunere cu paralele inegale”	226
1.5. <i>Pupa Russa</i> și „morbil comunist al erosului de culise”	229
1.6. Bovarismul personajului și al scriiturii	236
1.7. Discontinuitate și masochism	240
2. „Mirii nemuririi” – victime colaterale ale tranziției	
2.1. Doi optzeciști întârziați	244
2.2. „Realism dur”, „realism furios”, „mizerabilism”, naturalism	247
2.3. Comunism târziu și capitalism timpuriu	251
2.4. Conviețuind cu răul	256
2.5. Dacă „păcatul îl face pe om vinovat, suferința îl transformă în victimă” ...	259
2.6. Traversând <i>Valea Plângerii</i>	265

3. „Muntele viu” și postcomunismul apocaliptic	
3.1. Un optzecist prolific, necunoscut și „ezoterist”	272
3.2. Realism vizionar și apocaliptic	275
3.3. Mizerabilism metafizic	279

CAPITOLUL IV *Romanul parabolic*

1. „Asediul Vienei” – roman cu fantome și ardeleni

1.1. Un echinoxist discret	288
1.2. Transilvania reală, ideală, mitică sau fictivă?	289
1.3. Viii cu morții sau tărâmul lui „acoloaici”	291
1.4. Tranziția în Mica Vienă	310
1.5. Arta romanului central-european	317
1.6. <i>Kitsch</i> -ul în romanul central-european	322
1.7. „Brava lume nouă”	325

2. „Cruciada copiilor” – copilărie și tranziție

2.1. O scriitoare în Top 100	332
2.2. Un roman ratat despre o „cruciadă” ratată?	335
2.3. Cruciade în România capitalistă	339
2.4. Joaca de-a războiul	346
2.5. Inocență vs. <i>mass-media</i>	353

3. „Blazare” - Spre Vest cu alimentara călătoare

3.1. De la <i>outsider</i> la scriitor capitalist	358
3.2. Cronicile de familie ale lui Petre Barbu	362
3.3. Complexul și complexele lui Tache	367

CONCLUZII	373
------------------	-----

BIBLIOGRAFIE	384
---------------------	-----

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Teza de doctorat cu titlul „Romanele tranziției” nu propune un demers exhaustiv, deși titlul ar putea indica o asemenea direcție, ci focalizarea pe câteva romane ale tranziției, încercând să identifice principalele direcții spre care s-a îndreptat romanul românesc postcomunist. Din oferta generoasă de romane ale tranziției, am optat pentru zece romane, aparținând unor scriitori destul de diferiți ca stil, viziune și tehnici narative: Radu Aldulescu, *Mirii nemuririi* (Editura Cartea Românească, București, 2006), Petre Barbu, *Blazare* (Editura Polirom, Iași, 2005), Petru Cimpoșu, *Simion liftnicul* (Editura Compania, București, 2002), Gheorghe Crăciun, *Pupa Russa* (ediția I, Editura Humanitas, București, 2004; ediția a II-a, studiu introductiv de Caius Dobrescu, postfață de Carmen Mușat, Editura Art, București, 2007), Caius Dobrescu, *Teză de doctorat* (Editura Polirom, Iași, 2007), Florina Ilis, *Cruciada copiilor* (Editura Cartea Românească, București, 2005), Bogdan Suceavă, *Venea din timpul diez* (Editura Polirom, București, 2007), Dan Stanca, *Muntele viu* (Editura Polirom, Iași, 1998) și Horia Ursu, *Aseidiul Vienei* (Editura Cartea Românească, București, 2007).

Am optat pentru o temă de maximă actualitate tocmai în ideea unei mai bune înțelegeri a condiției noastre în postcomunism dar și din dorința de a confrunta propriile intuiții cu cele ale scriitorilor „fascinați” de viața noastră în epoca tranziției, de a institui un dialog cât mai viu, mai fecund, între o conștiință receptoare și conștiințele scriitorilor selectați. Ideea tezei s-a conturat pornind de la o serie de interogații având în centru **problema identității**: Cine suntem? Cum ne definim? Prin raportare la ce fel de valori? Cum ne raportăm la trecutul comunist? Ce fel de societate este societatea în care trăim? Ce putem face ca s-o schimbăm? Cine este responsabil de schimbarea ei?

Lucrarea este structurată în patru capitole, la care se adaugă concluziile și bibliografia. Primul capitol (*Cultura postcomunismului*) circumscrie în linii mari dezbaterile actuale privind fenomenul tranziției și implicațiile sale politice, sociale și culturale. Pe de altă parte, se urmărește evoluția literaturii în postcomunism, cu accentuarea dezbaterii privind reevaluarea canonului comunist și a controversatei

rezistențe prin cultură, pentru ca ultima parte să fie dedicată principalelor trasee literare spre care s-au orientat scriitorii români în ultimii douăzeci de ani. Capitolele II - IV sunt dedicate analizei romanelor enunțate anterior, grupate, în funcție de viziunea auctorială asupra lumii, în trei categorii: capitolul II - Romanul satiric (Petru Cimpoșu, *Simion liftnicul*, Caius Dobrescu, *Teză de doctorat*, Ioan Groșan, *Un om din Est*, Bogdan Suceavă, *Venea din timpul diez*), capitolul III - Romanul mizerabilist (Gheorghe Crăciun, *Pupa Russa*, Radu Aldulescu, *Mirii nemuririi*, Dan Stanca, *Muntele viu*) și capitolul IV - Romanul parabolic (Horia Ursu, *Asediul Vienei*, Florina Ilis, *Cruciada copiilor*, Petre Barbu, *Blazare*). Ordinea romanelor în cadrul fiecărui capitol reprezintă o ierarhie personală, un „top” inevitabil subiectiv. Primul roman al fiecărui capitol constituie, în opinia noastră, cea mai semnificativă reușită artistică de până acum la categoria respectivă.

Nu am adoptat o anumită metodă critică, dar s-a preferat în general abordarea dinspre biografie spre operă. S-au punctat câteva evenimente biografice, de tipul „experiențelor revelatoare” (în termenii lui Virgil Podoabă), care și-au adus aportul la conturarea unei anumite viziuni asupra lumii, multe dintre ele mărturisite în scrieri autobiografice, interviuri sau deduse din scrieri teoretice. Aparatul bibliografic al fiecăreia din operele luate în discuție cuprinde, de asemenea, o trecere în revistă a receptărilor din periodice sau volume. Am încercat să oferim o perspectivă inedită prin recursul la o serie de studii fundamentale din domeniul teoriei literare, al teologiei sau fenomenologiei. Astfel, am încercat o lectură a romanului *Pupa Russa* prin George Bataille, care în *Erotismul* propune o înțelegere ontologică a erosului, ca trecere de la discontinuitate la continuitatea ființei; o receptare a romanului *Teză de doctorat* ca roman al lumii carnavalizate, caz în care am apelat la studiul lui Mihail Bahtin dedicat *Poeticii lui Dostoievski*, capitolul referitor la trecerea de la carnavalul medieval la viziunea carnavalizată; o abordare a romanului *Simion liftnicul* parțial prin fenomenologia lui Michel Henry, cu insistență asupra redescoperirii „relației interioare”; *Cruciada copiilor* parțial prin *Homo ludens* al lui Johan Huizinga, insistând asupra modului în care jocul instituie lumea și prin *Barbaria* lui Michel Henry, în înțelegerea relației realității cu mass-media, *Mirii nemuririi* prin Michel Henry și conceptul de „relație interioară”, respectiv deconstruirea realității lumii și

problema trupului fenomenologic, invizibil dezvoltate în *Cuvintele lui Hristos* și *Întrupare. O filozofie a trupului*; o lectură a romanului *Asecul Vienei* prin filiațiile cu tradiția romanului central-european, excelent teoretizat de Milan Kundera în *Arta romanului* și *Cortina*. Se vor urmări, de asemenea, continuitățile, discontinuitățile și unitatea de viziune a fiecărui scriitor în parte, precum și aspectele care-l individualizează ca personalitate artistică în cadrul literaturii postdecembriste.

Revenind la primul capitol, vom preciza că demersul nostru, orientat înspre înțelegerea fenomenului tranziției, va urmări să detașeze trei niveluri interdependente, sau contexte concentrice: politico-social, cultural și literar, cel din urmă focalizat pe problematica romanului tranziției.

În abordarea contextului social, am optat pentru analizele dedicate tranziției de esești și gânditori grupați în jurul revistei și editurii *Idea* din Cluj-Napoca (ca lucrare de referință menționăm volumul colectiv *Genealogii ale postcomunismului*, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2009, coordonat de Al Polgar și A. Sîrbu), având în vedere faptul că, în spațiul românesc, una din criticile aduse discursului liberalismului triumfalist și democrației capitaliste, în cadrul avântului general pro-occidental, vine din direcția lor. Principalele critici privesc transformarea dictaturii ideologice într-o dictatură a pieței și trădarea principiului modernității emancipării în favoarea dominației modernității tehnologice și capitaliste, pentru care subiectul uman nu mai contează atât de mult în calitate de cetățean al unui stat de drept, ci ca și consumator. Societățile postcomuniste, în marșul lor pro-occidental (care e în mod necesar naționalist, anticomunist și eurocentrist, raportându-se la propriul trecut într-o manieră fetișistă, nu încercând să-l înțeleagă, ci speculându-l ca sursă de profit prin muzeificarea lui), riscă să nu vadă limitele capitalismului, care și-a anexat fostele regiuni comuniste ca pe niște spații periferice și oarecum menite să rămână periferice.

Pe de altă parte, doi analiști ai tranziției și politologi actuali, Vladimir Pasti și Daniel Barbu, privesc tranziția ca pe un fenomen a cărui durată și efecte negative depind în primul rând de voința de schimbare a societății românești (voința politică și voința societății civile). În opinia lui Vladimir Pasti, am depășit deja o primă fază a tranziției prin integrarea în structurile euro-atlantice, iar în prezent parcurgem etapa a doua, pe care o numește „tranziția spre prosperitate”. Problema nu e tranziția în sine

spre o societate capitalistă, ci modul în care se desfășoară ea la noi. Nu scopul e greșit, ci calea aleasă spre a-l atinge, pe unele segmente ale ei fiind chiar anti-democratică, întrucât accentuează polarizarea societății, în loc să tindă spre diminuarea ei. Demersurile elitei politice, economice și intelectuale actuale nu sunt îndreptate în direcția binelui comun, a unor politici care să distribuie mai echitabil resursele, ducând la creșterea prosperității cetățenilor, ci în direcția păstrării propriilor privilegii și a controlului asupra resurselor. Astfel, în loc ca prosperitatea elitelor să crească drept urmare a creșterii nivelului de viață al maselor, aceasta crește ca urmare a păstrării maselor la nivelul subzistenței și a deținerii monopolului asupra resurselor de către elita economică și politică. De fapt, așa cum demonstrează Daniel Barbu, „lupta” se dă între voința politică, minoritară și cea a societății civile, majoritară. Ele nu conlucrează, nu se corectează una pe cealaltă și nu se reprezintă reciproc, dimpotrivă, duc existențe paralele. Clasa politică nu reprezintă voința majorității, iar majoritatea nu reacționează prompt la abuzurile de autoritate ale elitei politice. Se vorbește mult despre neîncrederea cetățenilor în clasa politică, dar cu toate acestea societatea civilă nu e suficient de matură și solidară pentru a găsi mecanisme de responsabilizare a clasei politice. Sâmburele otrăvit, în viziunea lui Daniel Barbu, se găsește în primele paragrafe ale actualei Constituții care, încă îndatorată concepției comuniste și moderniste a statului-națiune, continuă să considere statul subiectul principal al politicii, nu cetățeanul. Pentru actuala clasă politică, cetățeanul, nivelul său de viață, prosperitatea lui și nevoile lui contează extrem de puțin sau contează doar la nivel de discurs electoral. Lipsa coeziunii și a solidarității sociale își spun cuvântul la menținerea unei asemenea stări de fapt. Absența unei presiuni sociale constante, care să-și dorească schimbarea începând de la actul fundamental al unei democrații, Constituția, adâncește clivajul dintre politic și social. Iată de ce nu avem o „politică de societate”: pentru că nici clasa politică, nici cetățenii nu par interesați să se implice în construirea unei astfel de politici. Cele două „neputințe” – ale clasei politice de a recunoaște demnitatea cetățeanului și de a-l considera subiectul central al actului politic (viciul politic) și al societății de a se solidariza în numele unor valori (viciul social), ni se trag din comunism, care a cultivat o anumită formă de individualism și deresponsabilizare socială. Privite din această perspectivă, romanele pe tema tranziției

se situează pe această falie dintre politic și social, falie care se menține și se adâncește pentru că niciuna din părți nu a propus un proiect social viabil și nu și-a pus cu toată onestitatea problema raportului dintre responsabilitate și iresponsabilitate, vinovăție și nevinovăție, memorie și uitare. Prezentul e tulbure pentru că trecutul e încă tulbure și nu se fac reale demersuri pentru clarificarea lui.

O altă problemă abordată în primul capitol a privit transformările în plan cultural și literar. În primii ani postcomuniști, scena culturală a trecut prin crize și transformări majore. Dezbateri aprinse pe tema revizuirilor, a reevaluării canonului literar și a „rezistenței prin cultură” au polarizat lumea literară timp de câțiva ani, fără să se fi încheiat nici în prezent. Literatura a fost nevoită să se resemneze cu pierderea statutului privilegiat de care se bucurase în comunism și cu pierderea masivă a cititorilor, ca urmare a profunde crize economice din anii '90 și a reorientării spre palierul economic, în detrimentul celui cultural. Așa numita complicitate între scriitor și cititor, care întreținea sentimentul subversivității în raport cu regimul înainte de 1989, dispare odată cu provocările vieții într-o societate încă tulbure, dar orientată clar înspre valorile economiei de piață. În plan literar, setea de autenticitate a avut ca efect explozia literaturii memorialistice, cu precădere a literaturii „depoziționale” sau „desertar” care, deși nu a fost atât de consistentă pe cât se credea, a dat câteva opere de excepție: *Jurnalul fericirii* al lui Nicolae Steinhardt, *Evadarea tăcută* de Lena Constante sau *Caietul albastru* de Nicolae Balotă.

Întoarcerea la literatura ficțională se petrece după 1995 prin scriitorii optzeciști și nouăzeciști care încep să publice primele romane inspirate din experiența comunistă și postcomunistă. Deși s-a vorbit despre o criză a romanului contemporan în cadrul diferitelor colocvii sau în paginile revistelor literare, realitatea ultimului deceniu a contrazis teoria. S-au scris romane bune și foarte bune, dar cu toate acestea a existat și continuă să existe un orizont de așteptare al unui mare roman al condiției noastre sub comunism, acel roman care să ducă după el literatura unei epoci și să impună un nume incontestabil. Un astfel de Kundera autohton, care să răzbune suferința noastră de sub comunism într-o manieră extrem de convingătoare din punct de vedere artistic și existențial, pe de o parte, dar și frustrările și complexe noastre de inferioritate, de reprezentanți ai unei culturi periferice și marginale, care nu-și poate depăși

mediocritatea și localismul, pentru a pătrunde pe piața culturală mondială, pe de altă parte, nu a apărut încă.

Speranțele criticii s-au îndreptat în acești ani înspre marii romancieri șaizeciști, care reușiseră să impună romanul ca gen privilegiat în perioada comunistă. Dar nici Breban, nici Buzura, nici D.R. Popescu, ca să amintim doar cele mai reprezentative nume, nu au mai reușit să convingă după 1989, romanele lor postdecembriste părând anacronice și defazate. În schimb, surpriza în planul evoluției românești a constituit-o în ultimul deceniu apariția romanelor optzeciștilor și nouăzeciștilor. Pe lângă „bătălia” postmodernă, pe care o ramură a optzeciștilor, sub coordonarea lui I.B. Lefter, o vor duce și o vor câștiga, reușind să impună generația optzeci ca una dintre cele mai inovatoare generații postbelice, încep să apară și romane ale scriitorilor optzeciști, majoritatea din afara nucleului optzecist militant și postmodern. Surprinzător, cele mai valoroase romane ale tranziției aparțin unor scriitori aproape necunoscuți înainte de '89, unii debutând abia după 1990: Petru Cimpoșu, Radu Aldulescu, Horia Ursu și Dan Stanca. E bine cunoscută teama optzeciștilor de-a aborda romanul înainte de 1989, majoritatea preferând proza scurtă, probabil și din pricina unei mai mari ușurințe de a experimenta. E cazul lui Ioan Groșan, care își depășește inhibiția inițială și publică, după o îndelungată așteptare, *Un om din Est* (2010). Scriitorii optzeciști sunt responsabili, așadar, în cea mai mare parte, de revitalizarea romanului românesc, (re)descoperirea romanului de către optzeciști urmând trei trasee: a) afirmarea unor scriitori necunoscuți, niște *outsideri* în raport cu optzecismul „canonic”, militant, postmodern; b) scriitori care s-au impus ca foarte buni autori de proză scurtă înainte de '89 și c) scriitori care, deși recunoscuți ca romancieri în deceniul nouă, au simțit că a sosit vremea să se „reinventeze”, să depășească o anumită retorică și poetică romanescă (cazul lui Gheorghe Crăciun). Având în vedere aceste trei trasee distincte urmate de optzeciști și impactul major asupra evoluției romanului postdecembrist, dar și din rațiuni metodologice, am considerat oportună distincția generației nouăzeci de cea optzecistă, deși unii critici preferă să considere nouăzecismul „al doilea val optzecist”¹. Într-adevăr, există certe elementele de continuitate, care fac din cele două

¹ Sanda Cordoș, *O altă cronică de familie sau despre de-tabuizarea României*, prefață la volumul *Blazare*, Editura Polirom, București, 2005, p.9

generații un grup mai compact, net diferit de șaizecism sau douămiism. În romanele scriitorilor nouăzeciști (Caius Dobrescu, Bogdan Suceava, Florina Ilis și Petre Barbu) se observă o radicalizare a viziunii satirice, grotești, sau dimpotrivă, inocente, o tendință spre extreme, care duce la crearea unor universuri românești fantasmagorice, halucinante și absurde, evidente mai ales în romanele *Blazare* și *Venea din timpul diez*.

Precizăm din nou că în lucrarea de față romanul tranziției e înțeles într-o manieră specifică, atât cronologic – romane apărute în perioada postdecembristă, în ultimii douăzeci de ani, tematic – romane care-și iau ca referință istoria noastră recentă, comunistă și postcomunistă și tipologic – în funcție de dominantă artistică a fiecărui autor, am identificat trei viziuni asupra lumii: satirică, mizerabilistă și parabolică.

Tema tranziției, cu toate implicațiile ei sociale, care vor genera romane având o certă dimensiune realistă (Ion Simuț vorbește chiar de nevoia unui roman neorealist, balzacian) nu acoperă doar perioada ultimilor douăzeci de ani, ci presupune și raportarea permanentă la trecutul comunist. Căderea comunismului nu a însemnat ștergerea memoriei totalitarismului, deși, în planul vieții sociale, o astfel de tentativă de excludere a trecutului comunist din imaginarul colectiv a putut fi detectată. Romanul tranziției ar cuprinde, într-un model teoretic, două orientări: romanul experienței comuniste și romanul experienței postcomuniste. În realitate, ele nu există în stare pură ci, la fiecare dintre romanele discutate, cele două experiențe se vor combina în doze și procentaje diferite. Ce anume determină aceste procentaje, ține exclusiv de personalitatea fiecărui creator în parte și poate fi parțial explicat prin intensitatea și dramatismul experienței personale raportate la fiecare dintre cele două perioade. Dacă am încerca o clasificare în funcție de ponderea experiențelor (comunistă sau postcomunistă), am putea vorbi de trei tipuri de romane. Primul tip, îndatorat comunismului, pune în prim plan experiența totalitară, cea postcomunistă ocupând un plan secund, abia schițat (Gheorghe Crăciun, *Pupa Russa* și Ioan Groșan, *Un om din Est*). Al doilea tip include romane în care cele două experiențe par să aibă o importanță egală și să li se acorde spații narative aproximativ egale, fiind ilustrate prin personaje care au o biografie comunistă și una postcomunistă (Radu Aldulescu, *Mirii*

nemuririi, Caius Dobrescu, *Teză de doctorat*, Horia Ursu, *Asediul Vienei*). Al treilea tip cuprinde acele romane în care experiența tranziției, noua lume românească, orientată spre capitalism și democrație, are un rol precumpănit, epoca totalitară continuând să se manifeste la modul insidios, la nivel de mentalitate, frustrări, fantasme, tipare comportamentale individuale și colective (Petru Cimpoșu, *Simion liftnicul*, Bogdan Suceavă, *Venea din timpul diez*, Dan Stanca, *Muntele viu*, Florina Ilis, *Cruciada copiilor* și Petre Barbu, *Blazare*).

Referitor la această ultimă combinație, ar fi de remarcat faptul că aceste romane surprind poate cel mai convingător imaginea lumii contemporane, acest mixaj impur, în care o lume nouă încearcă să ia locul celei vechi, dramatismul, de multe ori ridicol, în care lumea postcomunistă se zbate cu scopul declarat de a se înnoi, dar păstrând încă „reflexe” și „reziduuri” moștenite din trecut. Efortul pare deseori zadarnic și derizoriu, lumea nouă nu e de fapt atât de nouă, ea nu reușește să propună un nou model de societate, ci rămâne o societate „de stări”, umorală, imatură, confuză, trăind într-un veșnic divorț între formă și fond, amestecând într-un fel de perpetuă euforie, vechiul și noul, obiceiurile vechi turnate în forme noi, dar neoprindu-se din căutarea propriei identități.

Ceea ce ne-a orientat în alegerea operelor a fost, am putea spune, nostalgia recuperării cititorului, care trebuie recâștigat nu ca aliat și complice al scriitorului, pentru care cititul literaturii devine o activitate subversivă, cum s-a întâmplat în comunism, ci ca subiect uman care-și pune problema condiției sale în lumea actuală, sperând să găsească în literatură un interlocutor, instituind astfel un dialog al conștiințelor. Din acest motiv, gândindu-ne ce l-ar putea apropia pe cititor de literatura actuală, am încercat să abordăm tema din perspectiva viziunii asupra lumii propuse de romanele tranziției, gândindu-ne că cititorul intră în relație cu această viziune, față de care își poate exprima asentimentul sau dezacordul, care îi provoacă, altfel spus, o reacție. În acest sens, am conjugat două teorii, care să privească conceptul de viziune asupra lumii atât din perspectiva creatorului și a operei, cât și din perspectiva lectorului. Pentru a clarifica relația dintre operă și mediul social, am apelat la teoriile sociologului literaturii Lucien Goldmann. Pe scurt, el afirmă că viziunea asupra lumii nu e creația unui subiect creator, ci e transindividuală, colectivă. Creatorul însă are un

rol esențial: el reușește să exprime artistic viziunea respectivă la un înalt nivel de coerență. Dar marii creatori sunt „indivizi problematici” iar viziunile exprimate de operele lor vor fi cel mai adesea critice în raport cu timpul în care au fost create. Poate cel mai limpede exprimă această idee Milan Kundera, care consideră că e de datoria creatorului să-și păstreze autonomia și să fie critic față de „lumea devenită capcană”. Însă, revenind la Goldmann, e necesară sublinierea unei idei, importante din punctul de vedere al lucrării noastre: pentru creator opera e „cea mai eficace formă de acțiune”. Lucien Goldmann nu dezvoltă ideea, așa încât nu putem decât să speculăm pe marginea eficacității acțiunii operei. Un posibil ajutor vine din partea lui Antoine Compagnon care, în *Demonul teoriei*, propune reabilitarea *mimesis*-ului din perspectiva receptării. În interpretarea sa, *mimesis*-ul nu mai este înțeles ca „reprezentare, imitare”, ci ca o formă de „cunoaștere, înțelegere, acțiune”. Cititorul e implicat activ în refacerea sensului operei, cele mai potrivite pentru a desemna activitatea lectorului fiind metaforele cinegetice, el devenind „vânător”, „căutător de semne”, „detectiv”. Dar refacerea sensului operei nu e altceva decât drumul de la operă la viziunea asupra lumii încifrată în operă. Aici se împlinește lectura și totodată opera. Acest travaliu comprehensiv și cognitiv e modul cel mai eficace de acțiune a operei asupra conștiinței subiectului receptor, determinând adoptarea unei atitudini: recunoaștere, asentiment, dezacord.

Goldmann susține, pe urmele lui Georg Lukács că „romanul este singurul gen literar în care «etica romancierului» devine o problemă estetică a operei.”² Romanul satiric, romanul mizerabilist (o variantă a tragicului) și romanul parabolic din clasificarea noastră reprezintă, în acest sens, creații literare care exprimă viziuni asupra realității contemporane, asupra lumii românești postcomuniste, codificarea artistică la care recurg autorii selectați implicând o atitudine etică. Opțiunile pentru satiră (de la satira luminoasă, cu deschidere spre transcendent, mergând până la satira cu accente de umor negru și grotesc), pentru tragic sau parabolic – ca mărci ale viziunii asupra lumii – sunt expresia problematizării unor valori etice care se manifestă sau, dimpotrivă, sunt absente, distorsionate, deformatate ori răsturnate în perioada de tranziție

² Lucien Goldmann, *Sociologia literaturii*, Cuvânt înainte de Miron Constantinescu, studiu introductiv și îngrijirea ediției Ioan Pascadi, Editura Politică, București, 1972, p.254

pe care o traversează societatea românească. Romanul rămâne, așadar, formă de investigare și cunoaștere a realității, dar și o modalitate cu totul particulară de acțiune, cu atât mai eficace cu cât viziunile propuse sunt mai coerente, încât să facă posibilă recunoașterea lectorului, subiect uman afectat, ca și scriitorul, de profunda criză (morală, instituțională, politică, economică) prin care trece societatea actuală. Recunoașterea ar putea reprezenta, așadar, forma cea mai eficace de acțiune a romanului.

E interesant de remarcat, din punct de vedere statistic, faptul că ultima categorie de romane e dominată de scriitori nouăzeciști, în timp ce prima și a doua e dominată de optzeciști. Faptul, credem noi, nu e întâmplător. Cei dintâi au debutat și s-au format ca scriitori la începutul anilor nouăzeci. Experiențele lor cele mai puternice sunt legate de perioada de tranziție, de degingolada ultimilor douăzeci de ani. Scriitorii optzeciști s-au format în atmosfera tot mai sufocantă a ultimilor ani ai regimului Ceaușescu, au debutat în anii '80, au avut de înfruntat furcile caudine ale cenzurii și au fost siliți să trăiască într-un sistem din ce în ce mai aberant, mai duplicitar, mai opresiv, care le-a marcat definitiv viețile. În acest punct se ridică pentru optzeciști o problemă morală esențială: Chiar au fost siliți să trăiască astfel sau se putea și altfel? Răspunsul nu e ușor de dat și nici nu vor încerca să-i răspundă decât acei scriitori/intelectuali pe care i-a încercat sentimentul vinovăției imediat după Evenimente, pentru care complacerea, tăcerea, limbajul dublu, „rezistența prin cultură”, au devenit „capete de acuzare”, fiind somați de propria conștiință să-și admită complicitatea cu regimul, să-și recunoască, în cele din urmă, lașitatea și culpa morală. Dintre scriitorii optzeciști selectați în lucrarea de față, singurul pentru care trecutul comunist a fost asumat și înfruntat cu maximă responsabilitate și dramatism e Gheorghe Crăciun. În cazul său, suferința morală a fost ulterior transpusă într-o creație ficțională (romanul *Pupa Russa*) și una nonficțională (jurnalul *Trupul știe mai mult. Fals jurnal la Pupa Russa*). Prin Leontina Guran, eroina romanului *Pupa Russa*, dublul său feminin, Crăciun re trăiește drama degradării și pervertirii ființei sub presiunea unui regim opresiv și coercitiv. Imaginea perversității unui regim politic care atinge iremediabil integritatea și demnitatea ființei umane, imprimă romanului viziunea tragică asupra condiției umane. Disperarea Leontinei după căderea regimului, când

realizează că a „trăit ca viermele în brânză” până atunci, într-un fel de autism etic, surdă și oarbă la tot ce se petrecea în jur, complăcându-se să facă jocul puterii, în ciuda aparentului său nonconformism, trebuie să fi fost disperarea lui Gheorghe Crăciun însuși.

Între viziunea tragică a lui Gheorghe Crăciun asupra comunismului, a unei lumi deznădăjduite, din care orice urmă de transcendent și orice posibilitate de salvare au dispărut, și cea satiric-luminoasă asupra postcomunismului, învăluită în aerul de compasiune creștină, a lui Petru Cimpoeșu, se înscriu toate celelalte romane luate în discuție. Niciunul din celelalte opt romane nu va atinge același nivel al tragismului, nici aceeași seninătate și capacitate de depășire a încrâncenării, resentimentelor și frustrărilor legate de vechiul regim și actuala tranziție.

Firește, toate romanele discutate conțin în subsidiar o formă de protest, de rezistență și contestare a „valorilor” lumii românești postdecembriste, dar numai două dintre ele, *Simion liftnicul* și *Teză de doctorat* reușesc să depășească „depresia de țară”, grotescul și sordidul lumii postcomuniste, oferind o viziune mai umanizată, învăluită într-o compasiune benignă și dătătoare de speranță, a societății românești actuale. „Individualități problematice”, romancierii tranziției nu au în comun doar atitudinea protestatară, ci și o valoare superioară ei, ceea ce am putea numi o „etică a neuitării”, cu atât mai necesară cu cât tendința generală este de a uita, de a exclude din imaginarul colectiv suferința experienței comuniste, fără de care înțelegerea condiției noastre actuale și a direcției spre care ne îndreptăm ar fi cu neputință.

Romanul emblematic, etalon al tranziției, în opinia noastră, cel care determină în cel mai înalt recunoașterea, motiv pentru care i-am acordat întâietatea, e *Simion liftnicul*. Printre meritele romanului se numără focalizarea pe cel care ar trebui să fie personajul central al societății românești în drumul spre democrație: cetățeanul. *Simion liftnicul* e romanul cetățeanului român iar Cimpoeșu – „arhivarul noii umanități postdecembriste”³. Din incursiunea în viețile unor oameni comuni, locatarii unui bloc tipic comunist din Bacău, a căror existență cotidiană nu comportă nimic eroic sau extraordinar (cu excepția, firește, a „sfântului din ascensor”), Cimpoeșu recompune

³ Alex Goldiș, *Elegie pentru optzecism* în *Cultura*, nr. 186 / 2008

portretul robot al cetățeanului român: confuz, temător, naiv, superficial, abulic și mai ales dorindu-și cu ardoare apariția unui izbăvitor providențial, care să ocupe locul lăsat liber de statul comunist paternalist, a cărui întruchipare devenise, în ultima etapă, Ceaușescu. Eseul dedicat romanului *Simion liftnicul* propune drept cale de acces în operă o „experiență revelatoare” de ordin mistic-religios, un moment de discontinuitate în biografia lui Petru Cimpoeșu, care determină o ruptură și în planul creației. Pe lângă faptul că doi-trei ani, copleșit de experiența sa religioasă, nu mai scrie nimic, când reia lucrul la romanul *Povestea Marelui Brigand*, scriitorul îi dă o semnificație creștină. După *Povestea Marelui Brigand*, roman postmodern, în care, într-o intrigă aparent polițistă, Cimpoeșu topește elemente de ocultism, cabalism, creștinism, magie, în *Simion liftnicul*, roman scris în mai puțin de un an, Cimpoeșu renunță la toată recuzita suplimentară, care dădea romanului precedent un aer de prolixitate, și scrie un roman „popular”, mult mai accesibil decât precedentul, în care se focalizează pe două teme majore: tranziția și creștinismul. Dimensiunea creștină, care înglobează de fapt nivelul romanului tranziției, nu se reduce doar la numele personajelor, aproape toate nume de sfinți (Pelaghia, Toma, Ion, Vasile, Elemosina, Anghel, Simion, Zenovia) sau la analogiile cu episoade biblice ale Vechiului sau Noului Testament. Mai mult decât jocurile intertextuale, ea e chiar atmosfera romanului, aerul pe care-l respiră personajele și care vine din atitudinea auctorială față de lumea creată, o lume plină de carențe de ordin moral, care însă nu e privită cu resentiment.

Interogația de la care pornește, atribuită în roman doamnei Pelaghia privește posibilitatea sfințeniei la bloc și, am adăuga noi, într-o societate de tranziție. Romanul are în vedere în permanență doi referenți: tabloul politic-social al anului 1997 și existența cotidiană, respectiv valorile și mentalitățile cetățeanului simplu. Simion, un modest cizmar la început, se detașează de masa cetățenilor și devine, ca urmare a revelației avute, un eremit urban, un sfânt care transformă cabina liftului în chilie și foștii vecini, în enoriași, văzuți ca biete oi (de aici și numele străzii – Strada Oilor) rătăcite în bezna tranziției. Chiar dacă tranziția apare în fundal ca un experiment nefericit, presărat cu nenumărate capcane, de la fenomenul Caritas, la ipocrizia clasei politice, totuși satira privește mai ales nivelul individual și tot aici își exercită și Simion harurile și puterea modelatoare. Am văzut în Simion nu atât un performer de

miracole senzaționaliste, un taumaturg, cât un demistificator și un deziluzionist. Prin prisma fenomenologiei lui Michel Henry (cu referiri la *Cuvintele lui Hristos*, Ed. Deisis, 2005 și *Întrupare. O filozofie a trupului*, Editura Deisis), Simion este unul dintre pușinii care au regăsit „relația interioară” cu Hristos și i-a acordat prioritate înaintea relațiilor interumane, misiunea sa fiind aceea de a-și călăuzi vecinii înspre propria interioritate și identitate. Ideea centrală a romanului privește, în fond, căutarea identității. Aceasta e problema fiecărui cetățean. Așteptarea unui salvator providențial capabil să rezolve toate problemele, și în primul rând cele financiare, e semnul unei „ușurătăți a ființei”, a existenței în pura exterioritate. Simion, în calitatea sa de împuternicit divin, nu face decât să demaște infantilismul și iluzia în care se complac vecinii săi, menirea sa fiind de a-i chema „să-și vină în fire”, de a conștientiza boala morală de care suferă și necesitatea unei conversii spirituale. De fapt, miracolul, în persoana lui Simion, li se dă tocmai pentru că exista o așteptare a supranaturalului, a eroului salvator. Faza infantilității patologice nefiind depășită, ei nu pot fi suspicioși, cinici sau dezabuzați. Așteptarea unui miracol se păstrase la cote atât de ridicate încât Simion, pașnicul vecin de la parter, nu e privit nici un moment ca un șarlatan sau un nebun, ci drept ceea ce se pretinde a fi: un sfânt, iar locatarii, plini de bunăvoință, nu întârzie să-i ceară sfaturi sau rezolvări pentru diferite probleme. Iar Simion dă sfaturi care se dovedesc de folos, săvârșește mici miracole domestice și încearcă să-i trezească pe oameni din somnolență. Plecarea neașteptată a lui Simion după aproximativ zece zile, însoțit de tânărul său discipol, Temistocle, propune un final ambiguu, care lasă deschisă atât posibilitatea salvării, cât și pe cea a apocalipsei

Dincolo de bogăția de tipuri și caractere, de atenta inventariere a defectelor unei umanități debusolate, pierdute în degringolada tranziției, răzbate o formă de compasiune și solidaritate cu toate aceste destine mărunte, pe care o considerăm cea mai „eficace formă de acțiune” a romanului lui Cimpoeșu. E romanul etalon al tranziției și pentru că provoacă în cel mai înalt grad recunoașterea lectorului, supus acelorași „munci” ale tranziției, constând în identificarea cu destinele personajelor dar și descoperirea unor automatisme și tare naționale care prelungesc o tranziție tot mai dureroasă și mai costisitoare.

Romanul lui Caius Dobrescu, *Teză de doctorat*, a fost abordat din perspectiva lumii carnavalizate, așa cum o definește Mihail Bahtin în *Problemele poeziei lui Dostoievski*. Lumea romanului lui Caius Dobrescu e în întregime o lume carnavalizată. În *Teză de doctorat* se regăsesc toate cele patru categorii ale viziunii carnavalesci, în descrierea lui Mihail Bahtin. Gică Ludu trăiește într-o lume răsturnată, în care valorile și ierarhiile au sucombat, pentru simplul fapt că nimeni nu mai ține seama de ele. Paradoxal, comparativ cu epoca Antichității sau a Evului Mediu, în vremurile postmoderne carnavalescul nu este excepția de la rigurile unei vieți cu ierarhii stricte, ci e regula. Nu se limitează la piața publică, ci se extinde la nivelul unei întregi societăți, invadează și spațial și temporal lumea. Tot spațiul social devine o uriașă piață publică. Se anulează orice distincție între timpul carnavalesc, în care e permisă defularea, transgresarea oricărei reguli sau legi, și în special a respectului pentru ordine și ierarhie, și timpul firesc, al buneicuviențe, al auto-controlului, al normalității și liniștii. Regele-bufon al acestei lumi e Gică Ludu. Soția sa e supranumită Crăiasa Medbh, reședința celor doi și a numeroșilor copii de care se ocupă fundația pe care o conduc este fostul Palat al Pionierilor. Așadar, Gică și Mebdh sunt regii încoronați ai acestei lumi carnavalizate. E doar o problemă de timp când și cum vor fi detronați.

Familiarizarea, a doua categorie a viziunii carnavalesci, este prezentă la tot pasul. Contactele dintre personaje sunt extrem de degajate, de familiare, a dispărut orice formă protocolară de raportare la celălalt, indiferent de poziția socială. În al treilea rând, mezalianțele tipice carnavalului se regăsesc din plin în *Teză de doctorat*. Sublimul și josnicul, spiritul și materia, corupția și inocența, spațiul public și cel privat, sunt silite să se apropie, să se lumineze reciproc. A patra categorie specifică viziunii carnavalesci este profanarea, „care cuprinde sacrilegiile carnavalesci, un întreg sistem de banalizări și bagatelizări”⁴. Se bagatelizează, după cum am arătat mai sus, temele mari, grave. O formă de profanare sunt discursurile și articolele injurioase, ofensatoare ale lui Achim Cotor, publicate în ziarul propriu, *Foaia inimilor rănite*. Nici Gică nu scapă de calomniile lui Achim, care știe să speculeze punctele slabe ale adversarilor pentru a obține ce-și dorește. Dar probabil cea mai profanatoare, prin dimensiunea

⁴ Mihail Bahtin, *Problemele poeziei lui Dostoievski*, traducere de S. Recevschi, Editura Univers, București, 1970, p.186

planului celor doi lideri complici, Remus Răcoare și Achim Cotor, de a manipula masele în scopul acaparării puterii politice (Achim) sau al răpirii persoanei iubite (Remus) e scena Marii Procesiuni a Inimilor Neprihănite de la Valea cu Jepi.

Marea Procesiune reprezintă fără îndoială punctul maxim al lumii carnavalizate a romanului. Abia acum sunt reuniți, într-o scenă colosală, masele (alcătuite din trei categorii, mineri, rockeri și pensionari) și cei trei protagoniști. Bahtin a insistat pe bună dreptate asupra ambivalenței imaginilor și actelor carnavalului, considerând principiul ambivalenței esențial în configurarea lumii carnavalizate. În romanul *Teză de doctorat*, ambivalența viziunii carnavalești e, de asemenea, prezentă. Astfel, identificăm o dimensiune excesivă, excentrică, senzațională, dezechilibrată, pe de o parte, dar și o dimensiune demistificatoare, demascatoare, moralizatoare, critică, pe de altă parte. Din punct de vedere artistic, excentricitatea conține deja demistificarea, sensul critic și etic. Demitizând teme grave, eliberându-le de marea investiție de seriozitate, eliminând lirismul, viziunea carnavalescă nu cade, totuși, în extrema relativizării iresponsabile. Carnavalescul nu e o formă de nepăsare, de dezlănțuire a unor forțe instinctive, ci mai degrabă o formă de luciditate.

O cronică a tranziției, uriașă sinteză în cheie satirică a postcomunismului românesc, *Teza...* lui Caius Dobrescu ar putea pune capăt cu brio unei întregi literaturi create în jurul fenomenului, așa cum *Don Quijote* pune capăt romanului cavaleresc. Caius Dobrescu își epuizează subiectul. Cultura elitei și cultura de masă, spațiul public și cel privat, populații minoritare și majoritare, real și fantastic, fizic și metafizic, material și spiritual, impostură și inocență, derizoriu și sens, fragmentarism și integralitate, înălțare și prăbușire, vanitate și umilire, manipulatori și manipulați, sunt doar câteva din trăsăturile unei umanități prinse în ochiurile unei plase narative pe a cărei urzeală etică se țese un spectacol de un dinamism aiuritor.

Dacă din punct de vedere tematic, experiența comunistă și postcomunistă se împletesc în cantități diferite în operele selectate, același lucru se poate spune despre categoriile estetice în care am încadrat operele supuse analizei. În romanele satirice coexistă elemente parabolice și mizerabiliste. De fapt, viziunea satirică se dovedește a fi mai permeabilă, mai permisivă și mai complexă decât celelalte două. Satira își anexează cu ușurință alte teritorii, fără a-și pierde specificul. *Simion liftnicul* nu e doar

un roman satiric, ci și unul parabolic, încât a fost destul de dificil de să decidem în care din cele două tipuri ar fi mai potrivit să fie inclus. În cele din urmă, decisivă a fost ponderea mai mare a elementelor satirice (satiră politică, economică, socială și religioasă). Dar chiar și în cadrul romanelor satirice există diferențe de ton, mergând de la satira luminoasă, de un umor benign (la Petru Cimpoeșu și Caius Dobrescu), până la satira cu accente grotești și umor negru (la Ioan Groșan și Bogdan Suceavă). *Simion liftnicul* și *Teză de doctorat*, deși abordează diferit lumea tranziției, romanul lui Cimpoeșu având un „ce creștin inconfundabil”, iar al lui Caius Dobrescu, oferind imaginea unei lumi carnavalizate, de o mare diversitate și un extraordinar dinamism, propun, dincolo de criticismul, tendința spre caricaturizare și moralismul implicit al satirei, imaginea unei lumi în care iertarea, compasiunea și dorința de comunicare cu celălalt, perceput nu ca un *alter*, ci ca un semen, pot reda speranța în schimbarea lumii.

Romanele mizerabiliste se află la antipodul celor satirice. Mizerabilismul impune o viziune mai degrabă tragică asupra existenței, elementele satirice putând lipsi în totalitate, dar nu și cele care trimit spre o dimensiune parabolică. Romanul mizerabilist a fost înțeles nu doar în sensul „prozei de urât și mizerie”⁵, ca roman al unei lumi marginale, periferice, a declassaților, a *loserilor* revoltați sau resemnați, ducând existențe chinuite, suferinde, atinse de sărăcie, boală, promiscuitate, depresie, silă sau lehamite, ci și în sensul spre care ne trimite etimologia cuvântului: misericordie, milă, compasiune față de această lume damnată. Tocmai conștiința unei imense suferințe (individuale și colective) îi face pe acești autori (Gheorghe Crăciun, Radu Aldulescu și Dan Stanca) inapți pentru cochetarea cu viziunea satirică. Ei vor adopta fie privirea masochistă (*Pupa Russa*), fie compasiunea (*Mirii nemuririi*), fie revolta extremă (*Muntele viu*). Mizerabilismul epocii comuniste e strălucit descris în *Pupa Russa*, dar tocmai pentru a-l evidenția mai bine, scriitorul va recurge la o amplă parabolă. Destinul Leontinei Guran se identifică, astfel, cu cel al țării. Analogia funcționează perfect: promiscuitatea sexuală dusă până la prostituție e o parabolă a României care a abdicat de la verticalitatea morală și s-a complăcut în autism etic decenii la rând, compromisul devenind o a doua natură și alterându-i iremediabil ființa.

⁵ Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceaușism, (vol. II. Proza. Prezentul ca dezumanizare)*, Editura Polirom, Iași, 2006, p.166

Pe acest palier, al analogiei dintre destinul unei femei și al unei țări supuse unui regim totalitar (prostituarea unei femei și prostituarea morală a unei țări), se poate vorbi de *Pupa Russa* ca de un roman parabolic. Deși compasiunea auctorială nu lipsește (o compasiune tridirecționată – față de destinul tragic al Leontinei, al țării și al propriului destin), există în *Pupa Russa* o pulsivitate masochistă esențială. Autorul se poartă cu o cruzime incredibilă cu eroina sa: Leontina moare în urma unei lovituri cumplite în cap. Să nu uităm însă că Leontina e proiecția sa feminină, iar cruzimea îndreptată asupra ei e, în fapt, îndreptată asupra propriului eu într-un gest ultim și disperat de exorcizare a răului lăuntric și a suferinței morale provocate de existența duplicitară de sub comunism. Din acest punct de vedere, credem că nu greșim prea mult dacă afirmăm că *Pupa Russa* e singurul roman postdecembrist care înfruntă răul comunist fără ocolișuri și menajamente, confruntă demonul existenței meschine de sub comunism într-o luptă corp la corp, directă, nudă, curajoasă, fără relativizarea perspectivei prin umor, satiră sau ironie. Scriitorul nu se revoltă atât împotriva unui regim totalitar, inuman, cât împotriva lașității generalizate a unei țări care a încheiat fără cârtire pactul cu regimul, l-a acceptat, i-a dat girul, semnându-și în felul acesta sentința la moarte spirituală. Conștiința problematică, Gheorghe Crăciun suferă mai mult în postcomunism decât în comunism din cauza comunismului. Abia după căderea regimului realizează grozăvia „experimentului” social la care luase parte cu bună știință. Cartea e, în cele din urmă, expresia revoltei împotriva propriei tinereți trăite sub comunism pe care, în finalul romanului, o și ucide, ca formă de expiere și penitență. E greu de spus dacă ucigând-o a reușit să se ierte, să-și ierte trecutul și să-și găsească odihna. Mai degrabă nu. Crăparea capului „păpușii rusești”, care se sparge în mii de bucăți ca o carcasă goală, acreditează ideea unui neant lăuntric, a certitudinii că „eul este neant”, după cum afirmă Gheorghe Crăciun cu altă ocazie. Ceea ce accentuează tragismul viziunii crăciunine e sentimentul unei cumplite singurătăți din care dialogul cu divinitatea e exclus. Ce de-al doilea roman „mizerabilist”, *Mirii nemuririi*, reflectă grozăvia unui alt experiment social, cel al tranziției postcomuniste. Dar în cazul său, atunci când societatea întoarce spatele cetățenilor săi, se accentuează predispoziția mistică, deschiderea spre divinitate, ca singur consolator și mângâietor al celor marginalizați, desconsiderați și expediați la periferia societății. În *Mirii nemuririi* nu trecerea de la un

regim la altul e miza, nu momentul de discontinuitate, care marchează granița dintre două lumi, ci continuitatea suferinței celui nevinovat. Experiența suferinței comuniste e continuată de cea a suferinței postcomuniste, chiar mai atroce decât cea anterioară. În această ordine a pedagogiei suferinței, lui Radu Aldulescu îi reușește o răsturnare de situație prin care depășește, în ceea ce privește viziunea asupra suferinței, limita la care ajunsese Gheorghe Crăciun. Autorul *Pupeii Russa* se oprește la revelația neantului interior și a trupului ca loc al pierzaniei. La Radu Aldulescu, suferința își probează forța soteriologică. Și Rafael descoperă că „eul e neant”, dar mai descoperă că din aceste abisuri ale interiorității, ale deznădejzii, se poate naște speranța. Rafael dezvoltă o teologie proprie, o filozofie a salvării și a pierderii, dar nu o definitivează decât în postcomunism, când atinge condiția umană cea mai umilă și mai degradantă, pe care o putem numi, cu o sintagmă a lui Giorgio Agamben⁶, „homo sacer”, omul a cărui viață poate fi luată, fără ca ucigașul să fie răspunzător în fața legii, expresia cea mai dramatică a acestei degradări și umiliri a omului de către om, în secolul XX, fiind ghetourile naziste. Evreii închiși acolo erau niște excluși, niște proscriși, ale căror vieți deveniseră extrem de vulnerabile și expuse uciderii. Rafael e un astfel de exclus expus. Pentru el, cartierele de la periferia Bucureștiului și blocurile cenușii devin ghetouri, anticamere ale morții. Gardurile de sârmă ghimpată sunt invizibile, dar prezente ca formă a abandonului practicat de stat în raport cu cetățenii, deveniți ținte lipsite de apărare ale diferitelor agresiuni asupra demnității umane, mergând până la posibilitatea de a fi uciși de grupările interlope din cartierele rău famate. În ultima parte a romanului, Rafael intră în conflict cu o asemenea bandă, știind că orice cuvânt sau gest pe care ei l-ar considera nepotrivit, ar putea atrage un val de violențe asupra lui și inclusiv moartea, fără ca cineva să răspundă în fața legii de ea, tocmai fiindcă cel ucis era deja în afara legii, nu în mod explicit, ci prin omisiune, prin uitare. De pe poziția lui ingrată, neliniștitoare, de „homo sacer”, Rafael descoperă ambivalența trupului ca „loc al pierzaniei” și „loc al mântuirii”, în termenii lui Michel Henry. După coborârea în abisul celei mai precare și mizerabile condiții umane (în finalul romanului îl regăsim pe Rafael într-o stare de cumplită mizerie, adormit pe coate, cu gândacii urcându-i pe

⁶ Giorgio Agamben, *Homo sacer, Puterea suverană și viața nudă*, traducere de Alex. Cistelean, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2007

brațe și ceafă), urmează o mișcare de elevație și Rafael poate spune: „În definitiv, sunt un nemuritor!”. Deci nu poate fi ucis cu adevărat. Pentru cel care a trecut printr-un proces de mortificare, devine o certitudine faptul că nu poate fi ucis decât ceea ce aparține lumii acesteia: un corp vizibil (ca opus trupului invizibil din fenomenologia vieții), esența omului, trupul său invizibil, care se încearcă pe sine în suferință și bucurie, aparținând Vieții invizibile și eterne. Finalul are ecouri mioritice. Rafael e confruntat cu posibilitatea morții (fie din cauza mizeriei, fie ca victimă a interlopilor) și în aceste condiții își definește, ca și ciobanul mioritic, „doctrina nemuririi”. Romanul se încheie, ca și balada, în acest punct. Nu vom ști niciodată dacă Rafael a depășit momentul încercării, al mizeriei crunte, dacă și-a salvat familia sau a ajuns victima membrilor acelei bande de cartier, dar nu asta importă, cât puterea de a îndura suferința până la descoperirea sensului ei și înțelegerea paradoxului fericirilor cristice. Răsturnarea de situație pe care o aduce viziunea lui Radu Aldulescu asupra suferinței vine tocmai din faptul că, de la bun început, ceea ce modernitatea a numit „transcendența goală” e o idee complet respinsă. Necredința și îndoiala nu-și au locul în acest roman al suferinței și vieții. De aceea suferința Leontinei e steapă, iar a lui Rafael se metamorfozează într-o așteptare îndelung răbdătoare a misericordiei divine. Leontina încearcă mereu să fugă de ea, s-o ocolească, Rafael o asumă și o îndură. La Dan Stanca, în romanul *Muntele viu*, suferința generează extremism și anarhie, fiind expresia furiei și a convingerii că starea de decadență a lumii solicită urgent luarea unor măsuri radicale, a unor acțiuni extremiste. Astfel, dincolo de eșafodajul mistic, religios, mizerabilist, domină dorința de a grăbi izbăvirea de suferință prin acțiuni teroriste, de a pune capăt unei ordini perverse a lumii prin acțiuni radicale, care nu exclud terorismul.

Romanul parabolic nu confruntă în mod direct suferința comunistă și postcomunistă, ci o „deghizează” în forma parabolei, a alegoriei și analogiei, făcând-o astfel mai suportabilă și mai plină de tâlc. Dacă romanele mizerabiliste o expun, cele parabolice o transferă asupra unor obiecte, o înfățișează într-o manieră codificată, astfel încât șocul întâlnirii cu ea apare ușor atenuat. Într-un fel, suferința se obiectivează, nu mai pare a fi suferința pură, nudă a unor subiecți (ca în romanele mizerabiliste, unde suferința era atribuită unor personaje, Leontina, Rafael sau Horia),

ci ia forma unor obiecte-simbol, chiar fetiș în cazul romanului *Blazare*. În aceste romane, adevăratele „personaje” sunt Orașul (*Ase diul Vienei*), Alimentara (*Blazare*) și Trenul (*Cruciada copiilor*), numeroasele personaje umane fiind grupate în jurul acestor obiecte-simbol, care sunt totodată și spații simbolice, vehicule care asigură trecerea dintr-o lume în alta. Orașul Apud „alunecă” încet din istorie în postistorie, Alimentara din Est spre Vest iar trenul din universul adulților în cel al copilăriei. Aceste spații-vehicule concentrează numeroase semnificații. Fiecare propune metafore ale tranziției, devenind „care alegorice” într-o paradă a societății românești carnavalizate și spectaculare. Orașul Apud, deși învăluit într-o atmosferă crepusculară, devine o alegorie a istoriei ultimei jumătăți de secol, a nostalgiilor după vârsta paradisiacă a imperiului Austro-Ungar. Alimentara e un catalizator al frustrărilor și complexelor de natură alimentară acumulate de cetățeni în cursul regimului comunist și perpetuate în postcomunism. Pradă unor instincte oarecum pavloviene, dobândite în comunism, oamenii continuă să vină, ca într-un pelerinaj al hranei, la Complexul Alimentar, pentru a primi mâncare, pentru care stau la coadă și se ceartă. Dar Complexul servește și de spațiu al defulării și manifestării diferitelor dimensiuni ale vieții cenzurate în comunism: devine agora, spațiu de divertisment (patinoar, sală de jocuri, ring de lupte), alcov, birou, televiziune și sfârșește ca Muzeu al Disperării și Morții în Madrid. Trenul din *Cruciada copiilor* devine un avanpost al nevinovăției infantile, care va înainta paralel cu trenul adulților, încercând să instaureze o ordine a inocenței într-o lume coruptă. Romanul Florinei Ilis e poate cel mai limpede orientat nu doar spre o critică a lumii românești postdecembriste, ci a lumii globalizate contemporane, din care spațiul românesc, deși încă periferic, face parte. Așa încât, pericolelor tranziției li se adaugă și cele ale „satului planetar” în care ne aflăm cu toții: lumea hipertehnologizată, consumistă, materialistă, pândită de un individualism feroce, de frivolitate, de relații interumane tot mai sărace, dictate de interes și nu de o genuină dorință de cunoaștere a aproapelui, concurența realităților paralele (mass-media, lumea virtuală) și puterea lor de a distorsiona și de a manipula realitatea. Nu întâmplător, romanul depășește dihotomia comunism vs. postcomunism, mutând-o în planul opoziției dintre inocență și maturitate, imaginând un scenariu al revoltei inocenților, care vor încerca să repună în drepturi adevăruri și atitudini profund umane, pe cale de dispariție în lumea adulților:

mila, solidaritatea, ștergerea falselor ierarhii, dorința de a ieși din individualism pentru a participa la realizarea binelui comun.

Nostalgia, frustrările și revolta sunt cele trei atitudini codificate în imaginea celor trei spații-simbol. Dintre cele trei romane parabolice, *Blazare* conține și puternice accente satirice, mizantropice, mostre de umor negru, imagini grotești și mizerabiliste, ceea ce a decis încadrarea în categoria romanului parabolic fiind preeminența parabolei Complexului Alimentar asupra celorlalte aspecte.

Redescoperirea metafizicului sau, după caz, revelația vidului, cotidianul și absurdul existenței comune, lipsite de sens, imaginea țării damnate pe care o așteaptă un „apocalips vesel”, destine umane aflate sub semnul eșecului individual și colectiv, cetățeanul de rând, abulic și confuz, conformist și deseori infantil și nepregătit să facă față unei societăți competitive, victimă, pe rând, a consumerismului și a „democrației originale” instalate după 1989, manipulat fără scrupule de clasa politică, de mass-media, de diverși pseudo-profeți și salvatori auto-proclamați, sunt doar câteva din trăsăturile romanului tranziției. Dimensiunea etică a romanelor care tematizează fenomenul tranziției este incontestabilă. Toate excesele în direcția satirică, metafizică, grotescă, fantastică sau fantasmagorică reprezintă consecința, în plan artistic, a unei meditații lucide, critice și demistificatoare asupra societății românești.

Fidel vocației dintotdeauna a romanului, de a se opune mersului haotic și entropiei lumii, cele zece romane ale tranziției nu se mulțumesc să fie o formă de protest, un catalizator de resentimente personale și colective, ci cheamă la dialog și, provocând inerțiile subiecților cărora li se adresează, invită la regăsirea capacității de a discerne neconținutul lucrurilor, ideile, ideologiile și utopiile care i se propun omului contemporan în „lumea devenită capcană”, potrivit afirmației lui Milan Kundera. Iar cum tendința lumii pare a fi masiva uniformizare a indivizilor și inducerea, respectiv menținerea unor tipare comportamentale și de gândire conformiste, romanele tranziției, demascând tocmai aceste anomalii și patologii sociale, devin o pledoarie pentru regăsirea interiorității, a civilității și a demnității fundamentale a ființei umane.

BIBLIOGRAFIE

A. Corpus de opere literare

- Aldulescu, Radu, *Mirii nemuririi*, Editura Cartea Românească, București, 2006
- Aldulescu, Radu, *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare*, Editura Nemira, București, 1998,
- Aldulescu, Radu, *Sonata pentru acordeon*, ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 2008
- Aldulescu, Radu, *Proorocii Ierusalimului*, ediția I, Editura Publicațiilor pentru Străinătate, București, 2004
- Aldulescu, Radu, *Amantul Colivăresei*, ediția a II-a, Editura Cartea Românească, București, 2006
- Barbu, Petre, *Blazare*, Editura Polirom, Iași, 2005
- Barbu, Petre, *Dumnezeu binecuvântează America*, Editura Nemira, București, 1995
- Cărtărescu, Mircea, *Orbitor. Aripa stângă*, Editura Humanitas, București, 1996
- Cărtărescu, Mircea, *Orbitor. Corpul*, Editura Humanitas, București, 2004
- Cărtărescu, Mircea, *Orbitor. Aripa dreaptă*, Editura Humanitas, București, 2007
- Cimpoescu, Petru, *Simion Lifnicul*, Editura Compania, București, 2002
- Cimpoescu, Petru, *Christina Domestica și Vânătorii de suflete*, Editura Humanitas, București, 2006
- Cimpoescu, Petru, *Povestea Marelui Brigand*, ediția a II-a, Editura Polirom, București, 2007
- Crăciun, Gheorghe, *Pupa Russa*, ediția a II-a, studiu introductiv de Caius Dobrescu, postfață de Carmen Mușat, Editura Art, București, 2007
- Crăciun, Gheorghe, *Trupul știe mai mult. Fals jurnal la „Pupa Russa”, (1993-2000)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006
- Crăciun, Gheorghe, *Compunere cu paralele inegale*, ediția a II-a, Editura Allfa, București, 1999

- Dobrescu, Caius, *Teză de doctorat*, Editura Polirom, Iași, 2007
- Ernu, Vasile, *Născut în URSS*, Editura Polirom, Iași, 2006
- Groșan, Ioan, *Un om din Est*, Editura Tracus Arte - Noul Scris Românesc, București, 2010
- Groșan, Ioan, *Caravana cinematografică și alte povestiri*, prefață de Nicoleta Cliveț, Editura Corint, București, 2005
- Groșan, Ioan, *O sută de ani de zile la Porțile Orientului*, ediția a III-a, Editura Polirom, București, 1997
- Groșan, Ioan, *Epopoea spațială 2084. Planeta mediocrilor*, Editura Aula, Brașov, 2002
- Horasangian, Bedros, *Enciclopedia armenilor*, Editura Kadet, Sibiu, 1994
- Ilis, Florina, *Coborârea de pe cruce*, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 2001
- Ilis, Florina, *Cruciada copiilor*, Editura Cartea Românească, București, 2005
- Lungu, Dan, *Raiul găinilor (fals roman de zvonuri și mistere)*, Editura Polirom, Iași, 2004
- Lungu, Dan, *Sunt o babă comunistă !*, Editura Polirom, Iași, 2007
- Oțoiu, Adrian, *Coaja lucrurilor sau dansând cu Jupuita*, Editura Cartea Românească, București, 1994
- Stanca, Dan, *Muntele viu*, Editura Polirom, Iași, 1998
- Stanca, Dan, *Ritualul nopții*, Editura All, București, 1998
- Stanca, Dan, *Noaptea lui Iuda*, Editura Humanitas, București, 2007
- Stanca, Dan, *Cei calzi, cei reci*, Editura Cartea Românească, București, 2008
- Țepeneag, Dumitru, *Hotel Europa*, Editura Albatros, București, 1996
- Țepeneag, Dumitru, *Pont des Arts*, Editura Albatros, București, 1999
- Țepeneag, Dumitru, *Maramureș*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001
- Suceavă, Bogdan, *Venea din timpul diez*, Editura Polirom, Iași, 2004
- Ursu, Horia, *Asediul Vienei*, Editura Cartea Românească, București, 2007
- Ursu, Horia, *Anotimpurile după Zenovie*, Editura Cartea Românească, București, 1988
- Ursu, Horia, *Anotimpurile după Zenovie și alte proze*, cu o postfață a autorului, Editura Paralela 45, Pitești, 2001

B. Dicționare și istorii literare

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2009

Mihăilescu, Dan C., *Literatura română în postceaușism*, (vol. I *Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, Editura Polirom, Iași, 2004, vol. II *Ficțiunea sau prezentul ca dez-umanizare*, Editura Polirom, Iași, 2006)

Negoïtescu, Ion, *Scriitori români contemporani*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000

Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Editura Fundației Pro, București, 2006

Pop, Ion (coord.), *Dicționar analitic de opere literare românești*, vol. I-IV, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1998-2005

Ștefănescu, Alex., *Istoria literaturii române contemporane (1941-2000)*, Editura Mașina de Scris, București, 2005

Zaciu, Mircea, Papahagi, Marian, Sasu, Aurel, *Dicționarul scriitorilor români*, vol. I-IV, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998

C. Critică, istorie și teorie literară

Adorno, Theodor W., *Teoria estetică*, traducere de Andrei Corbea, Gabriel H. Decuble și Cornelia Eșianu, Editura Paralela 45, Pitești, 2005

Adorno, Theodor W., *Minima moralia*, traducere de Andrei Corbea, Editura Art, București, 2007

Bârna, Nicolae, *Prozastice*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004

Bahtin, Mihail *Problemele poeziei lui Dostoievski*, traducere de S. Recevschi, Editura Univers, București, 1970

- Bataille, George, *Erotismul*, traducere din limba franceză Dan Petrescu, Editura Nemira, București, 2005
- Bataille, George, *Literatura și răul*, traducere de Vasile Savin și Laura Teodor, Editura Rao, București, 2008
- Bousoño, Carlos, *Teoria expresiei poetice*, traducere de Ileana Georgescu, studiu introductiv de Mircea Martin, Editura Univers, București, 1975
- Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității*, Editura Univers, București, 1995
- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București 1999
- Cimpoeșu, Petru, *Postmodernismul românesc*, în volumul *Romanul românesc în colocvii (Contemporanul. Ideea europeană)*, Editura Semne, București, 2002
- Cistelecan, Al., *Aide-Mémoire (Aspecte ale memorialisticii românești)*, Editura „Aula”, Brașov, 2007
- Cliveț Nicoleta, *Ioan Groșan – monografie, antologie comentată, receptare critică*, Editura Aula, Brașov, 2001
- Compagnon, Antoine, *Demonul teoriei*, traducere Gabriel Marian și Andrei-Paul Corescu, Editura Echinoc, Cluj-Napoca, 2007
- Cordoș, Sanda, *În lumea nouă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003
- Cornea, Doina, *Fața nevăzută a lucrurilor 1990-1999. Dialoguri cu Rodica Palade*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999
- Crăciun, Gheorghe, *Teatru de operațiuni*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006,
- Crăciun, Gheorghe, *Competiția continuă. Generația '80 în texte teoretice*, Editura Paralela 45, Pitești, 1999
- Crăciun, Gheorghe, Marineasa, Viorel, *Generația '80 în proză scurtă (antologie)*, Editura Paralela 45, Pitești, 1998
- Crăciun, Gheorghe, *Cu garda deschisă*, Institutul European, Iași, 1997
- Crăciun, Gheorghe, *Dintr-un caiet de teze*, în *Reducerea la scară*, Pitești, Editura Paralela 45, Colecția 80, Seria Publicistică, 1999
- Cristea, Valeriu, *A scrie, a citi*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1992
- Dimisianu, Gabriel, *Starea romanului*, în *Romanul românesc în colocvii* (1999, 2000, 2001), ediție alcătuită de Aura Christi, Editura Semne, București, 2002

- Dobrescu, Caius, *Modernitatea ultimă*, Editura Univers, București, 1998
- Dobrescu, Caius, *Semizei și rentieri*, Editura Nemira, București, 2001
- Dobrescu, Caius, *Inamicul impersonal*, Editura Paralela 45, Pitești, 2001
- Frye, Northrop, *Anatomia criticii*, traducere de Domnica Sterian și Mihai Spăriosu, Editura Univers, București, 1970
- Girard, Rene, *Minciună romantică și adevăr romanesc*, traducere de Al. Baci, Editura Univers, București, 1972
- Girard, Rene, *Țapul ispășitor*, traducere din limba franceză și note de Theodor Rogin, Editura Nemira, București, 2000
- Goldmann, Lucien, *Sociologia literaturii*, Cuvânt înainte de Miron Constantinescu, studiu introductiv și îngrijirea ediției Ioan Pascadi, Editura Politică, București, 1972
- Holban, Ioan, *Profiluri epice contemporane*, Editura Cartea Românească, București, 1987
- Kundera, Milan, *Arta romanului*, traducere Simona Cioculescu, Editura Humanitas, București, 2008
- Kundera, Milan, *Cortina. Eseu în șapte părți*, traducere Vlad Russo, Editura Humanitas, București
- Lăcătuș, Adrian, *Modernitatea conservatoare. Aspecte ale culturii Europei Centrale*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2009
- Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, Editura Gramar, București, 2004
- Mușina, Alexandru, *Scrisorile unui fazan*, Editura Cartier, Chișinău, 2006
- Oțoiu, Adrian, *Trafic de frontieră. Proza generației '80. Strategii transgresive*, vol. I, Editura Paralela 45, Pitești, 2000
- Perian, Gheorghe, *Scriitori români postmoderni*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996
- Podoabă, Virgil, *Metamorfozele punctului*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004
- Podoabă, Virgil, *Fenomenologia punctului de plecare*, Editura Universității Transilvania, Brașov, 2008
- Simion, Eugen, *Scriitori români de azi, IV*, Editura Cartea Românească, București, 1989

- Simuț, Ion, *Arena actualității: confidențe*, Editura Polirom, Iași, 2000
- Sora, Simona, *Regăsirea intimității*, Editura Cartea Românească, București, 2008
- Țeposu, Radu G., *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002
- Ursa, Mihaela, *Gheorghe Crăciun – monografie*, Aula, Brașov, 2000
- Ursu, Horia, *Milan Kundera. Teme, variațiuni și paradoxuri terminale*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2008
- Vlad, Ion, *Romanul universurilor crepusculare*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2004
- Wellek, Réne, Warren, Austin, *Teoria literaturii*, în românește de Rodica Tiniș, studiu introductiv și note de Sorin Alexandrescu, Editura Pentru Literatură Universală, București, 1967

D. Lucrări generale

- Abraham, Florin, *România de la comunism la capitalism*, Editura Tritonic, București, 2006
- Adameșteanu, Gabriela, *Cele două Români. Articole și fragmente memorialistice*, Institutul European, Iași, 2000
- Agamben, Giorgio, *Homo sacer. Puterea suverană și viața nudă*, traducere de Alex. Cistelean, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2007
- Babeți, Adriana, Ungureanu, Cornel (coordonatori), *Europa Centrală. Memorie, paradis, apocalipsă*, Editura Polirom, Iași, 1998
- Babeți, Adriana, Ungureanu, Cornel (coordonatori), *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii*, Polirom, Iași, 1997
- Barbu, Daniel, *Republica absentă*, Editura Nemira, București, 1999
- * * * *Filocalia sfințelor nevoiște ale desăvârșirii*, vol. III, *Sfântul Maxim Mărturisitorul*, traducere din grecește, introducere și note de Dumitru Stăniloiaie, Editura Humanitas, București, 1999

Gallagher, Tom, *Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace*, traducere Mihai Elin, Delia Răzdolescu și Horia Barna, Editura Humanitas, București, 2004

* * * *Genealogii ale postcomunismului*, volum coordonat de Adrian T. Sîrbu și Alexandru Polgár, colecția „Refracții”, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2009

Groys, Boris, *Post-scriptumul comunist*, traducere de Maria-Magdalena Anghelescu, Editura Idea&Design, Cluj-Napoca, 2009

Henry, Michel, *Barbaria*, traducere de Irina Scurtu, Institutul European, Iași, 2008

Henry, Michel, *Cuvintele lui Hristos*, traducere și postfață Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2005

Henry, Michel, *Întrupare. O filozofie a trupului*, prezentare și traducere de Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2003

Huizinga, Johan, *Homo ludens. Încercare de determinare a elementului ludic al culturii*, traducere H.R. Radian, Cuvânt înainte Gabriel Liiceanu, Editura Humanitas, București, 2007

Le Rider, Jacques, *Europa Centrală sau paradoxul fragilității*, traducere Dana Chetrescu, Ciprian Vălcan, Ilinca Ilian, Editura Polirom, Iași, 2001

Le Rider, Jacques, *Mitteleuropa*, traducere de Anca Opric și Andrei Corbea, Editura Polirom, Iași, 1997

Lytard, Jean-François, *Condiția postmodernă. Raport asupra cunoașterii*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Idea Design & Print, Cluj-Npoca, 2003

Marino, Adrian, Antohi, Sorin, *Al treilea discurs: cultură, ideologie și politică în România*, Editura Polirom, Iași, 2001

Marion, Jean-Luc, *Fenomenul erosului*, traducere Maria-Cornelia Ică jr., prezentare Ioan I. Ică jr, Editura Deisis, Sibiu, 2004

Pasti, Vladimir, *Noul capitalism românesc*, Editura Polirom, Iași, 2006

* * * Raport Final al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste, București, 2006

Ricoeur, Paul, *Răul*, traducere din limba franceză de Bogdan Ghiu, Cuvânt înainte de Pierre Gisel, Editura Art, București, 2008

Stoenescu, Alex Mihai, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. II, *Eșecul democrației române*, Editura Rao Books, București, 2006

Stoenescu, Alex Mihai, *România postcomunistă*, Editura Rao Books, București, 2008

Tismăneanu, Vladimir, *Mizeria utopiei. Criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană*, Editura Polirom, Iași, 1997

Tismăneanu, Vladimir, *Spectrele Europei Centrale*, Editura Polirom, Iași, 2001

Tismăneanu, Vladimir, *Schelete în dulap. Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihăieș*, Editura Polirom, Iași, 2004

Tismăneanu, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate*, Editura Polirom, Iași, 2005

Vattimo, Gianni, *Sfârșitul modernității*, Editura Pontica, Constanța, 1993

Verdery, Katherine, *Socialismul. Ce a fost și ce urmează*, traducere de Mihai Stroe și Iustin Codreanu, Cuvânt înainte de Alexandru Niculescu, Editura Institutul European, Iași, 2003

E. Studii, interviuri și articole din periodice

Acosmei, Constantin, *Sfântul, cutremurul și moldovenii*, în *Timpul* nr. 12 / 2001

Aldulescu, Radu, *Interviu pentru ocuparea unui post de scriitor*, în *Ramuri*, nr.5-6 / 2008

Aldulescu, Radu, *1989-2009. Degeaba*, în *Luceafărul*, nr. 33 / 2009

Aldulescu, Radu, *Scriu pentru cititorul care sunt*, interviu realizat de Andra Rotaru, în *Luceafărul*, nr. 15-16 (933-934) / 2010

Antonesei, Liviu, *Anul prozei tinere. Confirmări și infirmări*, în *Timpul*, nr. 70 / octombrie 2004

Antonesei, Liviu, *Venea (a doua oară) din timpul diez*, în *Observator cultural*, nr. 527 iunie 2010

Barbu, Petre, *Petre Barbu și-a mobilat casa cu banii din premii*, interviu acordat lui Eugen Istodor, în *Cotidianul*, 29 octombrie 2005

- Barbu, Petre, *Sunt conștient că voi muri ca un scriitor începător*, interviu acordat Svetlanei Cârsteian, în *Observator cultural*, nr.144 / 2002
- Boldea, Iulian, *Proza ludică*, în *Vatra*, nr.7 / 1996
- Borbély, Ștefan, *Homo brucans*, în *Vatra*, nr. 11 / 2009
- Borbély, Ștefan, *Literatura română în postceaușism*, în *Vatra*, nr. 12 / 2009
- Bodiu, Andrei, *Înapoi / înainte la ficțiune!*, în *Observator cultural* nr. 100 / 2002
- Bud, Crina, *Așa e acolo aici*, în *Vatra*, nr.4 / 2008
- Buduca, Ioan, *Comedia literaturii*, în *Luceafărul*, nr.21 / 2010
- Burța-Cernat, Bianca *O epopee transilvană și o parabolă a crepusculului*, în *Observator cultural*, nr. 128 (16-22 august) / 2007
- Burța-Cernat, Bianca, *Teribilele fantasmе ale unui sceptic guenonist*, în *Observator cultural*, nr.383 / 2007
- Călin, Constantin, *Țara ca bloc*, în *Monitorul de Bacău*, 25 iunie, 2001
- Cernat, Paul, *Forrest Gump din Complexul Alimentar România*, în *Revista 22*, nr. 810, (14 septembrie) / 2005, <http://www.revista22.ro/bucurestiul-cultural-nr-21-22-2005-2043.html>
- Cernat, Paul, *Tendințe și cărți din 2005*, în *Bucureștiul cultural*, nr. 45 / 2005
- Cernat, Paul, *Comédii milenariste la Porțile Orientului*, în *Observator cultural*, nr. 295 / noiembrie 2005
- Chivu, Marius, *Mesianism New Age și terorism neoortodoxist*, în *România literară*, nr.41 / 2004
- Chivu, Marius, *Un roman cu loseri ratat*, în *România literară*, nr.13 / 2005
- Cimpoesu, Petru *Nu e nicio rușine să fii scriitor*, în *Vatra*, nr. 12 / 2001
- Ciocan, Iulian, *Un bloc de locuințe ca o țară*, în *Contrafort*, nr.9-11 / 2003
- Ciotloș, Cosmin, *Un roman din lest*, în *România literară*, nr. 14 / 2010
- Cistelecan, Al., *Parabola Groșan*, în *Vatra*, nr.7 / 1996
- Cistelecan, Al., *Ultimul ardelean*, în *Vatra*, nr.9-10 / 2007
- Cordoș, Sanda, *Din renta lui Flaubert*, în *Vatra*, nr. 9-10 / 2007
- Cordoș, Sanda, *Scara păcătoșilor*, în *Vatra*, nr.11-12 /2003
- Cordoș, Sanda, *Salvatori și nemântuiți*, în *Vatra*, nr. 5 / 2006

- Cordoș, Sanda, *Româniada*, în *Vatra*, nr.1 – 2 / 2006
- Crăciun, Gheorghe, *Un scriitor adevărat este un masochist incurabil*, interviu realizat de Marius Chivu, revista *Liternet*, 9 februarie 2007, <http://atelier.liternet.ro/articol/4244/Marius-Chivu-Gheorghe-Craciun/Gheorghe-Craciun-Un-scriitor-adevarat-este-un-masochist-incurabil.html>
- Crăciun, Gheorghe, *Mulți contemporani sunt oameni ai secolului XIX*, interviu realizat de Marius Chivu, *Revista 22*, nr. 50 (666), 16 decembrie 2002, <http://www.revista22.ro/multi-contemporani-sunt-oameni-ai-secolului-xix-285.html>
- Crăciun, Gheorghe, *Azi cititorii sunt din ce în ce mai fascinați de literatura ușoară, digestivă*, interviu realizat de Adriana Bârsan, în *Vatra*, nr.7 / 1996
- Crăciun, Gheorghe, interviu acordat lui Marius Chivu, *Revista 22*, nr.50 (666) / 2002
- Crăciun, Gheorghe, interviu acordat lui Marius Chivu, revista *Dilemateca*, nr.4 / 2006
- Crăciun, Gheorghe, interviu acordat lui Ovidiu Șimonca, revista *Observator cultural*, 6 octombrie 2005, republicat în nr. 358 / 2007
- Crețu, Bogdan, *Ioan Groșan și manualul său de proză optzecistă*, în *Observator cultural*, nr. 403-404 / 2007
- Crețu, Bogdan, *Proza contemporană, după 20 de ani*, în *Discobolul (Colocviile romanului românesc contemporan)*, nr. 148-149-150 / 2010
- Cristea-Enache, Daniel, *Revelion cu vânzare*, <http://atelier.liternet.ro/articol/6588/Daniel-Cristea-Enache/Revelion-cu-vanzare-Asediul-Vieneide-Horia-Ursu.html>
- Cristea-Enache, Daniel, *Daciada*, în *România literară*, nr.42 / 2005
- Cristea, Radu Călin, *Râsul mânzesc*, în *Amfiteatru*, nr.5 / 1991
- Csáky, Moritz *Viena și Europa Centrală. Modernitatea vieneză – Postmodernitate – Globalizare*, în *Secolul 21*, nr. 7-8-9 / 2003
- Dobrescu, Caius, interviu cu Bogdan Romaniuc, în *Suplimentul de cultură*, 17-23 noiembrie, 2007
- Fulger, Mihai *Kapitalism și cinema*, în *Observator cultural*, nr. 521 / 2010
- Goldiș, Alex, *Elegie pentru optzecism* în *Cultura*, nr. 186 / 2008

- Groșan, Ioan, *Articol fără final*, în *Vatra*, nr.5 / 2000
- Groșan, Ioan, *Romancierul ca zugrav, faianțar și arhitect*, interviu acordat lui Mircea Mihăieș, în *Orizont*, nr.4 / 2010
- Groșan, Ioan, *Nu se poate trăi numai din scris*, interviu realizat de Ana Dragu, în *Tiuk*, <http://www.tiuk.reea.net/>
- Groșan, Ioan, *Pentru mine Echinoxul a însemnat mai mult decât facultatea de filologie*, interviu realizat de Dumitru Augustin Doman, în *Argeș*, nr. 3 / 2009
- Ilis, Florina, *Cruciada copiilor este o oglindă a timpului său*, interviu realizat de Radu Constantinescu, în *Ziarul de duminică*, 7 iulie 2006
- Ilis, Florina, *Demontarea și recompunerea realității*, în *Ziarul de duminică*, 10 octombrie, 2008, pe <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/demontarea-si-recompunerea-realitatii-3278883/>
- Ioanid, Doina, „*Podul de aer*“ s-a sfărâmat, în *Observator cultural*, nr. 22 (279) / 2005 Iorgulescu, Mircea, *Viața la români, după Evenimente*, în *Revista* 22, nr. 51 / 2001
- Marcu, Luminița, *Umor și metafizică*, în *România literară*, nr.25 / 2001
- Mareș, Radu, *Povestea ca roman*, în *Vatra*, 4-5/ 2001
- Mihăieș, Mircea, *Avem un Boccaccio!*, în *Orizont*, nr. 4 (1531) / 2010
- Mihăilescu, Dan C., *România liftului blocat*, în *Ziarul de duminică*, nr.30 / 2001
- Mihăilescu, Dan C., *Epica gonflabilă*, în *Ziarul de duminică*, nr. 37 / 2004
- Mironescu, Doris, *Proza „mizerabilistă” și pariul ei metafizic*, în *Suplimentul de cultură*, nr. 128 / 2007
- Mironescu, Doris, *O demonstrație de forță epică*, în *Suplimentul de cultură*, ianuarie 2006
- Moldovan, Rareș, *Elefantul din cameră*, în *Vatra*, nr.9 / 2006
- Moraru, Cornel, *Colocviile revistei „Vatra” (I)*, nr. 264 / 1992
- Mureșan, Ion, *O carte în lift*, în *Transilvania Jurnal*, 22 iunie, 2001
- Mureșan, Vianu, *Pasiunile lui Horia Ursu*, în *Tribuna*, nr.150 / 2008

- Mușat, Carmen, *Prinși în capcana istoriei*, în *Observator cultural*, nr. 238 / 2004
- Panzeri, Fulvio, *Dal romeno Cimpoesu – un eremita nel dopo-Ceaușescu*, în *Avvenire*, mai 2009
- Patraș, Antonio, *Viața și opiniunile lui Gică Ludu drd.*, în *Observator cultural*, nr.145 / 2008
- Podoabă, Virgil, *Revelațiile trupului erotizat (I)*, în *Vatra*, nr. 5-6 / 2002
- Podoabă, Virgil, *Revelațiile trupului erotizat (II)*, în *Vatra*, nr. 8-9 / 2002
- Podoabă, Virgil, *Revelațiile trupului erotizat (III)*, în *Vatra*, nr. 10 / 2002
- Podoabă, Virgil, *Gheorghe Crăciun și erosul saphico-batailllean*, în *Observator cultural*, nr. 407 / 2008
- Podoabă, Virgil, *Revelațiile trupului erotizat (V)*, în *Vatra*, nr. 3 / 2008
- Radu, Tania, *Cartea de după*, în *Revista 22*, nr.844 / 2006
- Radu, Tania Radu, *Cerul închis deasupra noastră*, în *22*, nr. 770 / 2004
- Radu, Tania, *Omul singur al Apocalipsei*, în *22*, nr.934 / 2008
- Receanu, Ileana, *Cui i-e frică să-l citească pe Caius Dobrescu*, în *Cultura*, nr.21 / 2009
- Romaniuc, Bogdan, *Romanul care a amuzat cenzura comunistă*, în *Suplimentul de cultură*, nr.155 / 24 – 30 noiembrie 2007
- Sălcudeanu, Nicoleta, „*Mucinici*” *trași pe sârma*, în *Vatra*, 6-7 / 2001
- Simuț, Andrei, *Între Metopolis și Albala*, în revista *Observator cultural*, nr. 368 / 2007
- Simuț, Andrei, *O satiră la Porțile Orientului*, în *Observator cultural*, nr.527 / iunie 2010
- Solomon, Alexandru, „*N-aveam nevoie să-mi demonstrez vitejia*”, interviu acordat lui Ovidiu Șimonca în *Observator cultural*, nr. 521 / 2010
- Solomon, Alexandru, interviu acordat revistei *Dilema Veche*, 8 aprilie 2010
- Sora, Simona, *O epopee eroi-mistico-satirică*, în *Dilema Veche*, nr. 98 / 2 decembrie 2005
- Stan, Adriana, *Stand-up history*, în *Tribuna*, nr. 132 / 2008
- Stan, Adriana, *Concubinaj textual*, în *Vatra*, nr. 1-2 / 2009

- Stanca, Dan *Făcând literatură m-am îndepărtat de credință*, interviu apărut în *Formula As*, nr.887/2009
- Stanca, Dan *Adevărata miză a cărților mele e erosul, nu logosul*, interviu realizat de Ion Zubașcu, apărut în *România literară*, nr.9 / 2008
- Stanca, Dan, *Prin romanul „Mut” nu am închis conturile cu literatura*, interviu acordat lui Bogdan Romaniuc, în *Suplimentul de cultură*, nr.178 / 2008
- Sturza, Cătălin, *Carnavalul profeților marginali*, în *Observator cultural*, nr. 527 / iunie 2010
- Suceavă, Bogdan, *Suntem la un pas distanță de cărțile în serie făcute pe comandă*, în revista *Absinthe. New European Writing*, nr. 8 / 2007, pe http://www.centrul-cultural-pitesti.ro/index.php?option=com_content&task=view&id=957&Itemid=112
- Suceavă, Bogdan, *Când discutăm despre ficțiune politică*, în *Observator cultural*, nr.256 / ianuarie 2005
- Suceavă, Bogdan, *De unde a venit ideea cu timpul diez și la ce este bună ea*, în *Timpul*, nr. 70 / octombrie 2004
- Suceavă, Bogdan, *Un interviu cu Bogdan Suceavă*, apărut în *Timpul*, nr.2 / 2010
- Suceavă, Bogdan interviu apărut în *Noua literatură*, nr. 19 / 2008
- Ștef, Traian, *Cărțile prietenilor*, în *Familia*, nr.9 / 2004
- Ștefănescu, Alex., *Dan Stanca în dezacord cu moda*, în *România literară*, nr.3 / 2006
- Terian, Andrei, *Colocviile romanului românesc*, în revista *Discobolul*, nr. 139-140-141, iul.-aug.-sept., 2009
- Terian, Andrei, *Cimpoșu UnLtd.*, în *Cultura*, nr. 78 / 2007
- Terian, Andrei, *Cuvinte și lucruri*, în *Euphorion*, nr. 7-8 / 2004
- Terian, Andrei, *De ce Groșan n-are roman?*, în *Ziarul de duminică*, 5 octombrie 2007
- Terian, Andrei, *Vânătoarea prezidențială*, în *Ziarul de duminică*, 21 aprilie 2010
- Toader, Lucia, *Vinul după bere*, în *Orizont*, nr.4 (1531) / 2010

- Țâra, George, *Omul recent din blocul postcomunist*, în *Cuvântul* nr.8 / 2002
- Ungureanu, Delia, *Milan Kundera: romanul poetic și poetica romanului*, în *Observator cultural*, nr.447 / 2008
- Urian, Tudorel, *Minunea de la etajul opt - Tranziția pe strada Oilor*, în *Cuvântul*, nr.10 / 2001
- Urian, Tudorel, *Exotism postmodern*, în *România literară*, nr. 23 / 2006
- Urian, Tudorel, *Postmodernismul (anti)comunist*, în *România literară*, nr.15 / 2008
- Ursu, Horia, interviu cu Bogdan Romaniuc, în *Suplimentul de cultură*, nr. 175 / 2008
- Ursu, Horia, *Debutul, mai mult prohod, decât botez*, interviu realizat de Andra Rotaru, în *Luceafărul*, nr.13 / 2010
- Ursu, Horia, *Un sat, trei orașe și patru anotimpuri*, în *Vatra*, nr. 4-5 / 2007
- Ursu, Horia, *Iarba de august*, în *Vatra*, nr.2 / 1986
- Ursu, Horia, *Farmecul autohton al interpretării*, în *Vatra* nr.2 / 1996
- Ursu, Horia, *Plecarea lui Cain*, în *Vatra*, nr. 6 / 1998